

Nosacīta notiesāšana un nosacīti notiesāto uzraudzība

Nosacīta notiesāšana ir definēta Krimināllikuma V nodaļas „Soda noteikšana” 55.pantā.

Tikai tiesa var piemērot un atcelt, nosakot izpildīt reālu brīvības atņemšanas sodu, nosacītu notiesāšanu.

Nosacītas notiesāšanas piemērošana

Atbilstoši Krimināllikuma 55.panta pirmajā daļā noteiktajam, *ja, nosakot sodu — **brīvības atņemšana** — ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par pieciem gadiem, tiesa, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību un citus lietas apstākļus, iegūst pārliecību, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus, tā vainīgo **var notiesāt nosacīti.***

Tātad, nolemjot piemērot pamatsodu – brīvības atņemšana, tiesa vērtē arī to, vai konkrētajā gadījumā šis sods izpildāms reāli vai nosakāma nosacīta notiesāšana.

Tiesa var notiesāt nosacīti, ja iegūst pārliecību, ka vainīgais, neizciešot reālu brīvības atņemšanas sodu, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus.

Minētās pārliecības gūšanai tiesa vērtē: a) noziedzīga nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu; b) vainīgā personību; c) citus lietas apstākļus.

Saskaņā ar Krimināllikuma 55.panta ceturto daļu, *nosacīti notiesājot, spriedumā norādāmi apstākļi, kuru dēļ tiesa atzinusi par lietderīgu sodu neizpildīt.* Citiem vārdiem, tiesai spriedumā ir jānorāda uz apstākļu novērtējumu, kas ir pamatā secinājumam par nosacītas notiesāšanas piemērotību konkrētajā gadījumā.

Krimināllikuma 55.panta 11.daļā ir noteikti izņēmumi, kad nosacīta notiesāšana nav piemērojama. To nevar noteikt personai *par tiša nozieguma izdarīšanu, ja persona agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu un sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta likumā noteiktajā kārtībā.* Nosacīta notiesāšana nav nosakāma personai, kura ir izdarījusi Krimināllikuma 159.(Izvarošana) vai 160.pantā (Seksuālā vardarbība) paredzēto noziegumu.

Pārbaudes laiks

Atbilstoši Krimināllikuma 55.panta otrajā daļā noteiktajam, nosacītas notiesāšanas gadījumā *tiesa nolemj sodu neizpildīt, ja tās **noteiktajā pārbaudes laikā** notiesātais neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, nepārkāps sabiedrisko kārtību un izpildīs kriminālsodu izpildī reglamentējošā likumā paredzētos un Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus.*

Pārbaudes laika ilgumu, robežās no 6 mēnešiem līdz 5 gadiem, nosaka tiesa.

Pārbaudes laika noteikšanā tiesai ir jāievēro, ka saskaņā ar Krimināllikuma 55.panta trešo daļu, tas nevar būt īsāks par noteiktā brīvības atņemšanas soda termiņu. Tādējādi pārbaudes laika minimālā robeža ir definēta Krimināllikumā, piesaistot to piesprietā brīvības atņemšanas soda termiņam, bet maksimālā robeža ir tiesas lemjamais jautājums.

Tāpat nosacītas notiesāšanas gadījumā – pārbaudes laikā – nav jāizcieš reāls brīvības atņemšanas sods, taču jāievēro noteikti nosacījumi: a) neizdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu; b) nepārkāpt sabiedrisko kārtību; c) izpildīt kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā (Latvijas Soduzpildes kodeksā) paredzētos pienākumus; d) izpildīt Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus¹.

Minētie nosacījumi kļūst saistoši nosacīti notiesātajam ar dienu, kad tiesas spriedums stājas spēkā, un ir obligāti līdz pārbaudes laika beigām.

Nosacīti notiesāto uzraudzība

Valsts probācijas dienests nodrošina nosacīti notiesāto uzraudzību pārbaudes laikā saskaņā ar tiesas spriedumu un kriminālsodu izpildi reglamentējošiem normatīvajiem aktiem.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 5.panta trešā daļa nosaka, ja tiesa piespriedusi sodu nosacīti, šāda tiesas nolēmuma izpildi kontrolē un notiesātos uzrauga Valsts probācijas dienests. Tāpat minētā norma nepārprotami nosaka, ka Valsts probācijas dienests uzrauga ik vienu nosacīti notiesāto.

Valsts probācijas dienesta likuma 6.pants nosaka dienesta funkciju apjomu un viena no tām ir nosacīti notiesāto personu uzraudzība.

Nosacīti notiesāto personu uzraudzības pamatnoteikumi kopš 2007.gada 1.maija ir noteikti Latvijas Soduzpildes kodeksa 30.nodaļā „Nosacīti notiesāto uzraudzības noteikumi”. Minētā likuma 155.pantā ir noteikti **pienākumi, kas ir obligāti** ik vienam nosacīti notiesātajam visā pārbaudes laika periodā, un tie ir šādi:

1) reģistrēties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā atbilstoši savai deklarētajai dzīvesvietai desmit darbdienu laikā pēc tiesas nolēmuma spēkā stāšanās;

2) pildīt Valsts probācijas dienesta amatpersonu noteiktos pienākumus un likumīgās prasības;

3) ierasties Valsts probācijas dienestā Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktajā laikā;

4) informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu par savu dzīvesvietu, darbavietu vai mācību iestādi, kā arī nekavējoties (tiklīdz nosacīti notiesātajam tas kļuvis zināms) paziņot par to maiņu;

5) lūgt Valsts probācijas dienesta atļauju izbraukšanai ārpus dzīvesvietas uz laiku, kas ilgāks par piecpadsmit dienām;

¹ Nosacījums – izpildīt Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus - neattiecas uz personām, kas nosacīti notiesātas līdz 2015.gada 31.janvārim. Tām piemērojama Krimināllikuma 55.panta redakcija, kas bija spēkā līdz 2015.gada 31.janvārim un noteica, ka līdztekus kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā noteiktajiem (katra nosacīti notiesātā obligātajiem) pienākumiem pārbaudes laikā ir jāpilda tiesas papildus noteiktie pienākumi. Krimināllikuma 55.panta sestā daļa (redakcijā līdz 2015.gada 31.janvārim) noteica, ka papildus pienākumus var noteikt tiesa, bet ar 2015.gada 1.februāri minētā kompetence uzticēta Valsts probācijas dienestam, atbilstoši reglamentējot to normatīvajos aktos.

6) iesniegt Valsts probācijas dienesta amatpersonām informāciju par noteikto pienākumu izpildi un iztikas avotiem.

Pārbaudes laikā ierodoties Valsts probācijas dienestā, nosacīti notiesātais nedrīkst atrasties alkohola, narkotisko, toksisko vai psihotropo vielu reibumā.

Kārtību kādā Valsts probācijas dienestam ir jāīsteno nosacīti notiesāto uzraudzība, noteicis Ministru kabinets:

1. Ministru kabineta 2007.gada 27.novembra noteikumi Nr. 804 [„Nosacīti notiesāto, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvoto personu un nosacīti no kriminālatbildības atbrīvoto personu uzraudzības kārtība”](#) -normatīvais akts joprojām ir attiecināms un piemērojams nosacīti notiesātajiem, kas notiesāti līdz 2015.gada 31.janvārim.
2. Ministru kabineta 2015.gada 24.februāra noteikumi Nr. 107 [„Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība”](#) - normatīvais akts piemērojams nosacīti notiesātajiem, kas notiesāti pēc 2015.gada 31.janvāra.

Nosacītas notiesāšanas atcelšana vai pārbaudes laika pagarināšana

Latvijas Soduzpildes kodekss nosaka Valsts probācijas dienesta rīcību gadījumos, ja Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka nosacīti notiesātā persona bez attaisnojoša iemesla nepilda Latvijas Soduzpildes kodeksā paredzētos, tiesas uzliktos vai Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktos pienākumus. Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksu šādā gadījumā Valsts probācijas dienests sagatavo un nosūta tiesai iesniegumu par spriedumā noteiktā soda izpildīšanu vai pārbaudes termiņa pagarināšanu līdz vienam gadam.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 158.pants (*redakcijā līdz 31.01.2015., attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti līdz 31.01.2015.*) - ja Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka nosacīti notiesātais bez attaisnojoša iemesla nepilda tiesas uzliktos vai šajā kodeksā noteiktos pienākumus vai atkārtoti izdara administratīvo pārkāpumu, tā sagatavo un nosūta tiesai iesniegumu par nosacītas notiesāšanas atcelšanu un spriedumā noteiktā soda izpildīšanu vai pārbaudes termiņa pagarināšanu.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 158.pants (*redakcijā no 01.02.2015., attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti pēc 31.01.2015.*) - Ja Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka nosacīti notiesātais bez attaisnojoša iemesla nepilda šā kodeksa 155.pantā minētos vai Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktos pienākumus, tā sagatavo un nosūta tiesai iesniegumu par spriedumā noteiktā soda izpildīšanu vai pārbaudes termiņa pagarināšanu līdz vienam gadam.

Krimināllikuma 55.panta devītā, desmitā un 10.¹ daļas (gan spēkā esošajās, gan iepriekšējās redakcijās) nosaka tiesas kompetenci lēmumu pieņemšanā par nosacītas notiesāšanas atcelšanu vai pārbaudes laika pagarināšanu, ja nosacīti notiesātais pārbaudes laikā:

- 1) izdarījis jaunu noziedzīgu nodarījumu;
- 2) atkārtoti izdarījis administratīvo pārkāpumu, par ko uzlikts administratīvs sods (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti līdz 31.01.2015.*);
- 3) bez attaisnojoša iemesla nepilda kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā paredzētos pienākumus;
- 4) bez attaisnojoša iemesla nepilda tiesas uzliktos pienākumus (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti līdz 31.01.2015.*);
- 5) bez attaisnojoša iemesla nepilda Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti pēc 31.01.2015.*).

Krimināllikuma 55.panta devītajā daļā ir nepārprotami norādīts, ka *tiesa, pamatojoties uz Valsts probācijas dienesta iesniegumu, var pieņemt lēmumu par spriedumā noteiktā soda izpildīšanu notiesātajam vai pārbaudes termiņa pagarināšanu līdz vienam gadam.*

Turklāt norādītā Krimināllikuma norma nosaka, ka tiesa lemj minēto jautājumu, pamatojoties uz Valsts probācijas dienesta iesniegumu, tikai šādos gadījumos:

- 1) nosacīti notiesātais atkārtoti izdarījis administratīvo pārkāpumu, par ko uzlikts administratīvs sods (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti līdz 31.01.2015.*);
- 2) nosacīti notiesātais bez attaisnojoša iemesla nepilda kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā paredzētos pienākumus;
- 3) nosacīti notiesātais bez attaisnojoša iemesla nepilda tiesas uzliktos pienākumus (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti līdz 31.01.2015.*);
- 4) nosacīti notiesātais bez attaisnojoša iemesla nepilda Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus (*attiecas tikai uz tiem, kas nosacīti notiesāti pēc 31.01.2015.*).

Iespējamie tiesas lēmumi ir:

1. Atcelt nosacītu notiesāšanu un izpildīt piespriesto sodu – brīvības atņemšana.

Šāds lēmums nozīmē, ka personai reāli būs jāizcieš piespriestais brīvības atņemšanas sods.

2. Pagarināt pārbaudes laiku līdz vienam gadam.

Šāds lēmums nozīmē, ka personai nosacītas notiesāšanas pārbaudes laiks tiek pagarināts par tiesas noteikto periodu, bet ne ilgāk kā par vienu gadu. Valsts probācijas dienests turpina personas uzraudzību.

3. Noraidīt Valsts probācijas dienesta iesniegumu.

Šāds lēmums nozīmē, ka nosacīti notiesātā uzraudzība turpinās parastajā kārtībā un iepriekš tiesas noteiktā pārbaudes laika robežās.

No Krimināllikuma 55.panta devītās daļas arī nepārprotami izriet Valsts probācijas dienesta pienākums - izpildot tiesas spriedumu nosacīti notiesātai personai jeb veicot šīs personas uzraudzību, nodrošināt

kontroli, vai nosacīti notiesātais ievēro pārbaudes laikā tam saistošus un obligātus pienākumus. Konstatējot pārkāpumus, Valsts probācijas dienesta pienākums ir iesniegt tiesā iesniegumu.

Kopš 2006.gada, kad Valsts probācijas dienests Latvijā uzsāka nosacīti notiesāto personu uzraudzību, ir būtiski pilnveidots gan tiesiskais regulējums šajā jomā, gan praktiskā darba metodes ar nosacīti notiesātajiem.

Vienlaikus Valsts probācijas dienests apzinās, ka visas nosacīti notiesāto uzraudzības procedūras, pienākumu izpildes kārtību un iespējamās sekas to nepildīšanai, nosacīti notiesātie var neizprast, pārprast vai paļauties uz nekompetentu konsultāciju. Lai izvairītos no jebkuriem iespējamajiem pārpratumiem saistībā ar minētajiem jautājumiem, Valsts probācijas dienests aicina ik vienu nosacīti notiesāto personu 10 darbdienu laikā pēc sprieduma spēkā stāšanās izpildīt pirmo no Latvijas Sodū izpildes kodeksa 155.pantā minētajiem pienākumiem – reģistrēties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā atbilstoši savai deklarētajai dzīvesvietai.

Reģistrējot nosacīti notiesāto soda izpildei, Valsts probācijas dienests sniedz detalizētu skaidrojumu par tiesībām, pienākumiem, pienākumu neievērošanas iespējamām sekām, kā arī izskaidro turpmāko uzraudzības gaitu. Nosacīti notiesātajam tā ir teicam iespēja uzdot sevi interesējošos jautājumus un kļiedēt neskaidrības, kas saistītas ar turpmāko uzraudzības gaitu.